

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΟΥΡΑΝΟΥ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: Ξ2013075

ΕΞΑΜΗΝΟ ΦΟΙΤΗΣΗΣ: ΕΠΙ ΠΤΥΧΙΩ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ: 1) κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΕΛΑΝΔΡΙΑΣ

2) κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΠΑΡΙΑΝΟΥ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ: ΙΟΥΝΙΟΣ 2018

ΤΙΤΛΟΣ: Μετάφραση και σχολιασμός του άρθρου: Kowalska, Eva (2007).
“Language as means of transfer of cultural values”. P. Burke & R. Po-Chia Hsia (eds).
Cultural Translation in Early Modern Europe. Cambridge University Press σ.52-64

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας επιλέχθηκε το βιβλίο «Cultural Translation in Early Modern Europe» το οποίο εκδόθηκε από τον πανεπιστημιακό εκδοτικό οίκο του Κέμπριτζ το 2007. Ο λόγος για τον οποίο επιλέχθηκε το συγκεκριμένο βιβλίο είναι το ότι περιέχει πολλές θρησκευτικές και ιστορικές αναφορές τονίζοντας τη σημασία των μεταφράσεων της Βίβλου για τις κοινότητες των Σλοβάκων Λουθηρανών. Συγκεκριμένα το κεφάλαιο το οποίο επιλέχθηκε για μετάφραση αναφέρεται πέρα από τη μετάφραση γλωσσών, στη δημιουργία κοινωνικών και θρησκευτικών ιδεών γεγονός που αποτελεί κίνητρο για έναν μεταφραστή να ασχοληθεί μαζί του. Τέλος απευθύνεται σε επαγγελματίες μεταφραστές, φοιτητές της μετάφρασης και ακαδημαϊκούς, πράγμα το οποίο αποτελεί επίσης κίνητρο για μετάφραση.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ

Κεφάλαιο 3

Η γλώσσα ως μέσο μεταφοράς πολιτιστικών αξιών

Eva Kowalska

Όπως επισημάνθηκε στο κεφάλαιο 1 σύμφωνα με την άποψη ενός ιστορικού που έχει εμβαθύνει στην ιστορία πολιτισμών, ότι δεν μεταφράζεται σε μία δεδομένη γλώσσα μπορεί να είναι τόσο σημαντικό και αποκαλυπτικό όσο και κάτι το οποίο μεταφράζεται. Στην περίπτωση των Σλοβάκων στην πρώιμη νεότερη περίοδο, οι σημαντικές ελλείψεις περιλαμβάνουν το κείμενο που έχει μεταφραστεί πιο πολύ απ'όλα, τη Βίβλο. Το γιατί συνέβη αυτό θα εξηγηθεί στην πορεία του κεφαλαίου.

Η χρήση της παράδοσης στη Λειτουργία και κυρίως η χρήση της ως μέσο πρόσβασης στη Θεία Αποκάλυψη – τη Βίβλο- ήταν ένα βασικό χαρακτηριστικό του Προτεσταντισμού από την εποχή της Μεταρρύθμισης και μετά. Ωστόσο, μια ζωντανή συζήτηση για την προσβασιμότητα της Βίβλου ως πηγή αληθινής πίστης έχει ήδη λάβει χώρα το Μεσαίωνα όπου οι Άγγλοι και οι Γερμανοί συγγραφείς ήταν οι πρώτοι που έλαβαν μέρος. Υπήρχε σοβαρή ανησυχία για τους λαϊκούς ή αδαείς ιερείς οι οποίοι διάβαζαν την Αγία Γραφή, ενώ υπήρχε ο φόβος ότι οι μεταφράσεις στην καθομιλουμένη θα μπορούσαν να αλλάξουν τη σημασία του κειμένου χρησιμοποιώντας για παράδειγμα ακατάλληλες μεταφορές.

Οι αγγλικές και οι γερμανικές μεταφράσεις της Βίβλου δεν ήταν οι μοναδικές οι οποίες συζητήθηκαν ευρέως. Η Βοημία ήταν επίσης το επίκεντρο αυτών των συζητήσεων από την εποχή του Γιαν Χους και έπειτα. Παρόλα αυτά, η γειτονική περιοχή της Ουγγαρίας, συμπεριλαμβανομένης της σύγχρονης Σλοβακίας αποδέχτηκε το κίνημα «Devotion moderna» περισσότερο από τη διδασκαλία του ίδιου του Χους. Στο Βασίλειο της Ουγγαρίας, οι κοινωνικές συνέπειες των δραστηριοτήτων του Χους ήταν κυρίως αρνητικές. Ο πληθυσμός βίωσε τις καταστροφικές επιδρομές των χουσιτών αντί για το μήνυμα της πίστης και τα λόγια του θεού στη γλώσσα των ανθρώπων. Μετά τη Μεταρρύθμιση, ο πληθυσμός των Σλοβάκων ήταν στην ίδια θέση που ήταν και οι άλλες εθνότητες στο Βασίλειο.

Το βασικό σημείο εκκίνησης της Μεταρρύθμισης ήταν η πρόσβαση στη Βίβλο ως πηγή αληθινής πίστης.. Ωστόσο δεν ήταν εύκολο να αντιμετωπιστεί αυτή η πρόκληση. Η γλώσσα του Λουθηρανισμού των Σλοβάκων επηρεάστηκε από τη λατινική εκπαίδευση της ελίτ καθώς και από θεολογικά ζητήματα. Οι πρώτες ομολογίες της πίστεως, οι οποίες χρονολογούνται από τα μέσα του δεκάτου-έκτου αιώνα συντάχθηκαν στα Λατινικά και ήταν άλλες τρεις δεκαετίες προτού τα θρησκευτικά κείμενα διαφόρων τύπων εμφανιστούν σε μια γλώσσα προσιτή για τους ανθρώπους.

Για τα άτομα σλοβακικής καταγωγής, η Μεταρρύθμιση δεν προωθούσε την καθομιλουμένη με ένα άμεσο και σαφή τρόπο όπως έκαναν στην περίπτωση των Γερμανών και των Ουγγαρέζων, και αυτό δεν οδήγησε στην ταύτιση της εθνότητας με την ομιλούμενη γλώσσα. Αυτά τα γεγονότα είναι ενδιαφέροντα όχι μόνο από την άποψη της ιστορίας της θρησκείας, αλλά επίσης από την άποψη της λειτουργίας της γλώσσας, της μετάδοσης πολιτιστικών αξιών και της δημιουργίας σύγχρονων εθνών, πρόκειται για μια διαδικασία η οποία ξεκίνησε αυτή την περίοδο.

Οποιοσδήποτε ανησυχήσει για τις αρχές σχηματισμού και ανάπτυξης κατώτερων εθνοτήτων στην κεντρική Ευρώπη την πρώιμη νεώτερη περίοδο συναντά ένα ενδιαφέρον φαινόμενο στην περίπτωση των Σλοβάκων. Παρά την απουσία μιας ζωντανής ιστορικής παράδοσης, από μία θεσμική βάση για την ανάπτυξη πολιτιστικών και πολιτικών δραστηριοτήτων και ακόμα μιας ενιαίας μορφής της γραπτής γλώσσας, οι Σλοβάκοι είχαν μια σχετικά ισχυρή εθνική ταυτότητα και μπορούσαν να εξελιχθούν σε ένα σύγχρονο έθνος.

Μπορεί να υποθεθεί, ότι η ώθηση σε αυτή τη διαδικασία ξεκίνησε από την Εκκλησία ως θεσμό και σύμβολο εθνικής ενότητας. Ωστόσο, η θρησκευτική πίστη δεν θα μπορούσε να γίνει ένας ενοποιητικός παράγοντας. Η Λουθηρανική Εκκλησία κυριάρχησε μετά τη Μεταρρύθμιση, αλλά κατά τη διάρκεια του δεκάτου-έβδομου αιώνα, δεν επικράτησε κάτω από πίεση που ασκήθηκε από το κίνημα του εκ νέου καθολικισμού, το οποίο οδήγησε σε μια αλλαγή στην ομολογιακή σύνθεση του πληθυσμού. Στις αρχές του δέκατου- έβδομου αιώνα, οι μη Καθολικοί κυρίως οι Λουθηρανοί, αποτελούσαν περίπου το 90% του πληθυσμού της Άνω Ουγγαρίας, αλλά η κατάσταση ανατράπηκε κατά τη διάρκεια του δέκατου- όγδοου αιώνα και οι μη Καθολικοί έγιναν (στη Σλοβακία όπως και στο Βασίλειο της Ουγγαρίας γενικότερα) μια περιθωριοποιημένη μειονότητα που αποτελούσε περίπου το 20%. Τα μέλη αυτής της μειονότητας δεν επιτρεπόταν να κατέχουν δημόσια αξιώματα (βασιλικά ή δημοτικά) και τα πολιτικά τους δικαιώματα ήταν περιορισμένα.

Ταυτόχρονα, η διεύρυνση, η ισχυροποίηση ή η άμυνα της ομολογιακής ταυτότητας αναπαριστούσε μια βασική αξία και πράγματι μια αποστολή για τα μέλη μιας συγκεκριμένης κοινότητας. Η ταύτιση με την εξομολόγηση ήταν εξαιρετικά σημαντική, κυρίως όταν απειλήθηκε, για παράδειγμα όταν μέλη δεν μπορούσαν να υποστηριχτούν από θρησκευτικούς θεσμούς, αλλά μόνο μέσω ανεπίσημων ενδείξεων ταύτισης. Συνεπώς η διάκριση μεταξύ των δύο ομολογιακών βάσεων δεν εκφράστηκε μόνο στο επίπεδο του δόγματος. Οι δύο ομολογίες ξεκίνησαν να διακρίνονται χρησιμοποιώντας διαφορετικές μορφές γραπτής γλώσσας. Ξεκίνησαν να προτιμούν διαφορετικές ιστορικές παραδόσεις και αναπτύσσουν αντίθετες απόψεις σχετικά με το χαρακτήρα της δικής τους εθνότητας. Αυτό οδήγησε σε μια σαφή διαφορά ανάμεσα στα δυο «στρατόπεδα» – το Λουθηρανικό και το Καθολικό στο πλαίσιο μιας εθνικής ενότητας, καθένα από αυτά επιδεικνύει μια ισχυρή συλλογική ταυτότητα.

Η αποδοχή των τσεχικών- μιας κατανοητής γλώσσας- αλλά ωστόσο εκείνης μιας άλλης εθνότητας- ως λειτουργικής γλώσσας των Σλοβάκων μπορεί να θεωρηθεί ένας

σημαντικός παράγοντας διαφοροποίησης εντός της εθνότητας. Αυτό ήταν και αποτέλεσμα ανάπτυξης της λουθηρανικής ομολογίας μεταξύ των Σλοβάκων και ένα ερέθισμα για την ιδιαίτερη ανάπτυξη τους. Τα τσεχικά δεν ήταν μόνο η γλώσσα της Βίβλου, των κατηχήσεων και των θρησκευτικών υπηρεσιών, αλλά επίσης έγιναν σταδιακά το σύμβολο της σύνδεσης και της σχέσης των Σλοβάκων χρηστών με την εθνότητα από την οποία οικειοποιούνταν ιστορικές παραδόσεις. Αυτές οι παραδόσεις δεν προέρχονταν από άμεσες εμπειρίες από γενιά σε γενιά ή από δημοφιλείς παραδόσεις οι οποίες αναφέρθηκαν στα μεσαιωνικά χρονικά. Ήταν ένα τεχνητό κατασκεύασμα των διανοομένων.

Ένα παράδειγμα αυτής της διαδικασίας είναι ο ισχυρισμός ότι το κίνημα των χουσιτών ήταν ο άμεσος πρόδρομος του λουθηρανισμού, ο οποίος βρήκε ανταπόκριση στη Σλοβακία παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε εκεί άμεση συνέχεια μεταξύ των χουσιτών και της Μεταρρύθμισης. Η γλώσσα επίσης επέτρεψε την ιδέα μιας άμεσης σχέσης μεταξύ των Σλοβάκων και των Τσέχων για να εισάγει τη συλλογική συνείδηση. Η ιδέα μιας ενωμένης τσεχοσλοβακικής φυλής μέσα στο πλαίσιο της σλαβικής ομάδας, η οποία αργότερα έπαιξε έναν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία σχηματισμού του σύγχρονου έθνους, εμφανίστηκε ήδη στην πρώιμη νεώτερη περίοδο ως τμήμα της ιδέας του Μπαρόκ Σλαβισμού.

Η αποδοχή μιας ξένης γλώσσας ως μέσο καλλιέργειας της επικοινωνίας δεν είναι καθόλου ασυνήθιστη. Αρκεί να αναφερθούν τα Λατινικά ως ξένη γλώσσα ολόκληρης της Ευρώπης στη μεσαιωνική και πρώιμη νεώτερη περίοδο. Ωστόσο η ταύτιση μιας εθνότητας ή ενός σημαντικού τμήματος αυτής με τη ζωντανή γλώσσα μιας άλλης εθνότητας και η δήλωση ότι αυτή η διάλεκτος είναι μητρική γλώσσα αναπαριστά ένα διαφορετικό φαινόμενο. Η διαδικασία αυτή έχει διάφορες αιτίες, οι οποίες προέρχονται από συγκεκριμένες εξελίξεις σε ολόκληρο το Βασίλειο της Ουγγαρίας μετά τη Μεταρρύθμιση.

Στην περίπτωση των Σλοβάκων, είναι ιδιαίτερα αναγκαίο να δοθεί έμφαση στο ότι η Μεταρρύθμιση δεν σήμαινε μια αυτόματη ώθηση στην παραγωγή ή τη μετάφραση λειτουργικών ή άλλων λογοτεχνικών κειμένων στη δική τους ομιλούμενη γλώσσα. Οι φορείς των ιδεών της Μεταρρύθμισης μεταξύ των Σλοβάκων ήταν αστοί και ευγενείς, αυτό σημαίνει κοινωνικές ομάδες των οποίων η εκπαίδευση προσανατολιζόταν προς τον ανθρωπιστικό λατινικό πολιτισμό. Η διδασκαλία στα αστικά σχολεία έλαβε χώρα εξ'ολοκλήρου στα λατινικά. Επιπλέον οι περισσότερες πόλεις είχαν ακόμα στενές και άμεσες συνδέσεις με γερμανόφωνες περιοχές και τα γερμανικά ήταν μία από τις γλώσσες των δημοτικών συμβουλίων. Χάρη σε αυτό οι ιδέες της Μεταρρύθμισης διαδόθηκαν στην αρχική τους μορφή και οι δικαστές αλληλογραφούσαν για θρησκευτικά ζητήματα με το κέντρο Λουθηρανικής Μεταρρύθμισης στο Βίτενμπεργκ και τους οπαδούς του, και ιδιαίτερα με τον Φίλιππο Μελάγχθωνα.

Οι διδασκαλίες της Μεταρρύθμισης πραγματοποιήθηκαν ως εκ τούτου αρχικά στα γερμανικά και τα λατινικά. Για παράδειγμα, οι ομολογίες των ατομικών αστικών σωμάτων οι οποίες χρησιμοποιούνταν για να αποκτήσουν νόμιμη αναγνώριση από

τις νέες εκκλησιαστικές συνόδους και τους οργανισμούς τους, μαζί με τους κανόνες τους ήταν γραμμένες σε αυτές τις γλώσσες. Έτσι ως συνέπεια απέναντι στο σταθερό χαρακτήρα των κειμένων προέκυψε ένας σημαντικός πολιτικός παράγοντας την περίοδο του βίαιου εκ νέου καθολικισμού και η ακύρωση των εγγυήσεων για τη λειτουργία των μη καθολικών ομολογιών. Συνεπώς τα άρθρα της πίστης τα οποία δεν είχαν παραποιηθεί από τη μετάφραση διαμόρφωσαν τη βάση σύμφωνα με την οποία οι Λουθηρανοί έγιναν αποδεκτοί από το κράτος.

Στην περίπτωση των Λουθηρανών σλοβακικής καταγωγής η έμφαση στην απουσία αλλαγής σήμαινε παραίτηση από τη μετάφραση των βασικών τους κειμένων (Ομολογία του Άουγκσμπουργκ, Ο τύπος ή το Βιβλίο της Ομόνοιας) στη δική τους γλώσσα μέχρι το τέλος του δέκατου-όγδοου αιώνα. Η μετάφραση των βασικών “αναγνωρισμένων” κειμένων της εξομολόγησης στην καθομιλουμένη γλώσσα η οποία όμως ακόμα δεν έχει αποκωδικοποιηθεί και η οποία δεν διέθετε μια ακριβή θρησκευτική και πολιτική ορολογία, μπορεί να αποτελούσε πηγή σημαντικών αλλαγών αλλά και απειλή για το ευάλωτο πολιτικό καθεστώς της Εκκλησίας. Μεταφραστικές ανακρίβειες θα επέτρεπαν σε πολιτικούς αντιπάλους να θέσουν υπό αμφισβήτηση τη νομιμότητα της ομολογιακής κοινότητας και να αρνηθούν το δικαίωμα να υπάρξει. Στην περίπτωση του Βασιλείου της Ουγγαρίας, αυτό σήμαινε ότι οι νόμοι μπορεί να εφαρμοστούν ξανά αποφασίζοντας τη φυσική εξόντωση των υποστηρικτών της Μεταρρύθμισης.

Η μετέπειτα αποδοχή των τσεχικών από τους Σλοβάκους ως γλώσσα της λειτουργίας, της Βίβλου και της γραπτής επικοινωνίας δεν έφερε καμία αλλαγή στο να αντιλαμβάνεται κανείς τη σημασία της διατήρησης των βασικών κειμένων της εξομολόγησης στη γλώσσα την οποία έγιναν αντιληπτά και αποδεκτά από τις κρατικές αρχές. Αντιθέτως η εκδοχή της Βίβλου ήταν υποχρεωτική, ειδικά αν χρησιμοποιούνταν ως μοναδικό και άμεσο επιχείρημα υποστηρίζοντας την ταυτότητα των Λουθηρανών στις αρχές ενός μαζικού εκ νέου καθολικισμού στην Ουγγαρία. (τη δεκαετία του 1670 και τη δεκαετία του 1680). Ωστόσο, δεν ήταν μόνο η πολιτική αυτή που επηρέασε την πιθανότητα ή το ενδεχόμενο της ανέφικτης μετάφρασης προς το τέλος του δέκατου-έβδομου αιώνα και τις αρχές του δέκατου-όγδοου. Η ορθοδοξία και η παραδοσιοκρατία έπαιξαν επίσης σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης.

Σε κάθε περίπτωση, η χρήση του γραπτού λόγου δεν αποτελούσε κύριο χαρακτηριστικό της διάδοσης της Μεταρρύθμισης στο Βασίλειο της Ουγγαρίας. Η ευρεία εισαγωγή βιβλίων αντιστάθμισε την έλλειψη τυπογραφικών πιεστηρίων εκεί μέχρι το δεύτερο μισό του δέκατου-έκτου αιώνα. Αυτές οι εισαγωγές δεν περιλάμβαναν μόνο ακαδημαϊκά έργα στα λατινικά, αλλά επίσης βιβλία στα γερμανικά και τα τσεχικά, τα οποία ήταν κατανοητά στο αστικό περιβάλλον: Στην πρώτη περίπτωση χάρη στη συνύπαρξη των Σλοβάκων και των Γερμανών στην πλειοψηφία των πόλεων, στη δεύτερη περίπτωση χάρη στο συναφή χαρακτήρα και την ικανότητα κατανόησης της τσεχικής γλώσσας. Η χρήση των τσεχικών μεταξύ των Σλοβάκων είχε ήδη καθιερωθεί από το Μεσαίωνα χάρη στη χρήση νομικών κειμένων

για παράδειγμα. Ωστόσο, κάποιοι νομικοί όροι άλλαξαν σημασία συγκριτικά με τη γερμανική προέλευση, το αποτέλεσμα κάποιων διαφορών σε απόψεις ή απλώς τη γλωσσική ανεπάρκεια κάποιων μεταφραστών ή χρηστών τέτοιων κειμένων. Ένα παράδειγμα αποτελεί η ανακριβής μετάφραση από τα γερμανικά στα τσεχικά τα οποία έχουν δεχθεί σλαβική επιρροή, κάποιων τμημάτων και όρων του Νόμου του Μαγδεμβούργου, ο οποίος αποτελούσε πρότυπο για τις ελεύθερες βασιλικές πόλεις στην Ουγγαρία. Η ορολογία του δεν ήταν πολύ ξεκάθαρη στους επαγγελματίες χρήστες.

Από την άλλη πλευρά, η τσεχική γλώσσα έχει ήδη κωδικοποιηθεί (ήταν μία από τις πρώτες ευρωπαϊκές γλώσσες και έπρεπε να τυποποιηθεί με αυτόν τον τρόπο) έτσι ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο για τις μεταφράσεις. Η θέση της την περίοδο της Μεταρρύθμισης αποκαλύπτεται από τη μετάφραση του προγράμματος της Βιτεμβέργης και τη χρήση των τσεχικών υμνολογιών που δημιουργήθηκαν είτε από τους Ουτρακιστές (1522, 1531) είτε από τους Τσέχους Αδελφούς (1541) τα οποία επέτρεψαν την αναγνώριση της ομολογιακής θέσης των ατομικών εκκλησιαστικών συνόδων.

Η αλλαγή των εκκλησιαστικών υπηρεσιών ήταν η πρώτη ορατή έκφραση της Μεταρρύθμισης, με σαφείς ορισμούς της πίστης η οποία έρχεται αργότερα μόνο. Η Βίβλος ήταν ήδη προσβάσιμη στα τσεχικά πριν τη Μεταρρύθμιση, όπως για παράδειγμα η λεγόμενη Βίβλος της Βενετίας το 1506. Έτσι τα παλαιότερα κείμενα τα οποία σχετίζονταν με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και τα οποία δημιουργήθηκαν στο Βασίλειο της Ουγγαρίας στην καθομιλουμένη (βασικά στην τσεχική γλώσσα) εμφανίστηκαν μόνο το δεύτερο μισό του δέκατου-έκτου αιώνα. Προέκυψαν εξαιτίας της ανάγκης για σαφή ορισμό των ορθόδοξων λουθηρανικών θέσεων στις αντιπαραθέσεις με τον κρυπτο-καλβινισμό. Τα τσεχικά χρησιμοποιούνταν σαν μέσο επικοινωνίας επειδή ήταν εύκολο για τους Σλοβάκους να τα κατανοήσουν, ενώ είχαν ήδη αναπτύξει μια συγκεκριμένη θρησκευτική ορολογία.

Αυτό το γεγονός είναι εξαιρετικά σημαντικό, καθώς μόνο με τη χρήση σαφών όρων ήταν πιθανόν να αποφευχθούν οι υποψίες «για την αίρεση του καλβινισμού» ή στην πραγματικότητα να εμπίπτουν σε αυτήν. Η υπόθεση αυτή επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι η διαμάχη για το θρησκευτικό προσανατολισμό των αστικών κοινοτήτων στην ανατολική Σλοβακία εκφράστηκε στα πολεμικά έργα γραμμένα στα λατινικά και συνόδευσε τη δημοσίευση της “Μικρής Κατήχησης” του Μαρτίνου Λούθηρου, το πρώτο βιβλίο το οποίο δημοσιεύτηκε στα τσεχικά τα οποία είχαν δεχθεί σλοβακική επιρροή σε αυτή την περιοχή (Μπαρντέγιουβ, 1581). Μέσα από αυτό το βιβλίο η “κωδικοποιημένη” θεωρητική διδασκαλία του Μαρτίνου Λούθηρου αποτέλεσε δογματική βάση για την εθνότητα των Σλοβάκων Λουθηρανών αυτής της περιόδου. Η γενική αποδοχή του Τύπου και του Βιβλίου της Ομόνοιας ως βασικού δόγματος του Λουθηρανισμού ακολούθησε μόνο τρεις δεκαετίες αργότερα στη Σύνοδο της Ζίλινας (1610) μετά από πολυετείς συζητήσεις.

Μέσα από την κατήχηση ο πιστός ο οποίος δεν ερχόταν εξάλλου σε επαφή με το γραπτό λόγο, πρώτα εξοικειωνόταν με βασικές θρησκευτικές εκφράσεις σε μια εύκολα κατανοητή γλώσσα. Ωστόσο, η δημοσίευση της κατήχησης ήταν μόνο το πρώτο βήμα απέναντι στην ενίσχυση της ομολογιακής ταυτότητας των πιστών. Το κείμενο της Βίβλου ως αφετηρία της διδασκαλίας αποτελούσε ένα σημαντικό μέσο για τη διαμόρφωση της ζωής και της ταυτότητας της ομολογιακής κοινότητας.

Ποικίλες μεταφράσεις χρησιμοποιήθηκαν για να κάνουν τη Βίβλο προσβάσιμη στις προτεσταντικές κοινότητες διαφόρων εθνοτήτων στο Βασίλειο της Ουγγαρίας. Η μετάφραση της Βίβλου στα γερμανικά ήταν διαθέσιμη σε Γερμανούς Λουθηρανούς αμέσως μετά τη δημοσίευσή της. Αυτό αντικατοπτρίστηκε για παράδειγμα, στην αυξημένη κυκλοφορία των αντιγράφων της Βίβλου στις βιβλιοθήκες των πόλεων τον δέκατο-έκτο και δέκατο-έβδομο αιώνα. Στην περίπτωση των Ουγγαρέζων (Ούγγροι), οι οποίοι αποτελούσαν την κυρίαρχη εθνότητα αναπτύχθηκε μια ευνοϊκή κατάσταση για την ταχεία μετάφραση της Βίβλου στη δική τους γλώσσα. Οι πολιτισμικές ανάγκες της ουγγρικής ελίτ είχαν ήδη προωθήσει την ανάπτυξη της ανώτερης λογοτεχνίας, έτσι υπήρχε ήδη μια ιδιαίτερα καλλιεργημένη γλώσσα και μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για τη μετάφραση της Βίβλου στα Ουγγρικά.

Στις πόλεις με εθνικά ετερογενή πληθυσμό, η γνώση πολλών γλωσσών ήταν φυσική, και έτσι δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι για πολλά χρόνια οι θρησκευτικοί ηγέτες των Σλοβάκων Λουθηρανών συνέχισαν τις αντιπαραθέσεις σχετικά με τον κρυπτο-καλβινισμό και με το πρόβλημα των εικόνων στα λατινικά και τα γερμανικά. Θεωρώντας επείγουσα ανάγκη την επίλυση αυτών των θρησκευτικών ζητημάτων για το χαρακτήρα της συνολικής εξομολόγησης, είναι απόλυτα φυσικό ότι τα Λατινικά παρέμειναν το μέσο επικοινωνίας για διανοούμενους Σλοβακικής προέλευσης.

Ωστόσο όπου ήταν απαραίτητο να χρησιμοποιείται η ομιλούμενη γλώσσα δεν διάλεξαν την «ουγγρική οδό» για την καλλιέργεια της τοπικής προφορικής γλώσσας, για την οποία απαιτούνταν χρόνος και εμπειρία. Η καλλιεργημένη γλώσσα της πλησιέστερης εθνότητας, ήταν αυτή των Τσέχων και ήταν διαθέσιμη. Εκπλήρωνε τέλεια το ρόλο της επικοινωνίας, και ακόμα και τον δέκατο-πέμπτο αιώνα υπήρχε ήδη η παράδοση της χρήσης των τσεχικών σε μερικά γραφεία της πόλης και στις αυλές κάποιων ευγενών.

Επειδή οι μελετητές σλοβακικής καταγωγής αποτελούσαν μια πολύ μικρή ομάδα και πλήρως στρατευμένη σχετικά με την επίλυση θρησκευτικών αντιπαραθέσεων, προέκυψαν μεταξύ τους ακατάλληλες προσωπικότητες για να πραγματοποιήσουν ένα μεταφραστικό σχέδιο το οποίο θα ήταν εξαιρετικά απαιτητικό. Ήταν καταλληλότερο να χρησιμοποιήσουν την ήδη υπάρχουσα Κρατική Βιβλική, η οποία δημοσιεύτηκε στη Βοημία την περίοδο 1579-1594, για τις ανάγκες της κοινότητας των Σλοβάκων Λουθηρανών στο Βασίλειο της Ουγγαρίας. Για μεγάλο χρονικό διάστημα εισήχθη στην περιοχή της σημερινής Σλοβακίας ως τελικό προϊόν. Παρόλο που ήταν προετοιμασμένο από τους θεολόγους της Ένωσης των Αδελφών (Unitas Fratrum),

που έτειναν προς τον Καλβινισμό, αυτό δεν αποτελούσε πρόβλημα την περίοδο όπου οι Λουθηρανοί αναζητούσαν ακόμα στην Ουγγαρία ένα δογματικό πρότυπο. Αυτό που θεωρήθηκε σημαντικό ήταν να κάνουν ένα κατανοητό κείμενο της Αγίας Γραφής διαθέσιμο στο ευρύ κοινό.

Η μεγαλύτερη θεολογική αρχή, η σύνοδος της Ζίλινας το 1610, επιβεβαίωσε την ισχύ της Κρατικής Βιβλικής για τους Σλοβάκους Λουθηρανούς, και έτσι επιβεβαίωσε επίσης τη χρήση ως λειτουργικής γλώσσας της μορφής των τσεχικών που βρέθηκε σε αυτήν. Την περίοδο της συνόδου, αφορούσε την Εκκλησία κυρίως η σταθεροποίηση του δόγματος σύμφωνα με τις δυνατότητες που παρασχέθηκαν από τον πρώτο νόμο σχετικά με την ισότητα των εξομολογήσεων στην Ουγγαρία (1608). Γι' αυτό το λόγο, καθώς γινόταν αποδεκτή η Κρατική Βιβλική, η σύνοδος υιοθέτησε την απόφαση ότι ο Τύπος και το Βιβλίο της Ομόνοιας συνδέονταν μεταξύ τους.

Κατά την επόμενη περίοδο, η πολιτική κατάσταση αναπτύχθηκε με έναν όλο και πιο δυσμενή τρόπο για τους Λουθηρανούς. Οι υλικές δυνατότητες της Λουθηρανικής Εκκλησίας, οι οποίες ελαττώθηκαν με το σταδιακό εκ νέου καθολικισμό των πλούσιων ευγενών και των πρώην Λουθηρανικών οικογενειών, δεν κατέστησαν δυνατή την προετοιμασία της Βίβλου στην τοπική ομιλούμενη γλώσσα ή σε μία σε θρησκευτικό επίπεδο αναθεωρημένη μορφή της. Η θέση των τσεχικών ενισχύθηκε επιπλέον με το μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα των Προτεστάντων από τη Βοημία και τη Μοραβία στην Άνω Ουγγαρία μετά τη μάχη του Λευκού Όρους και την εισαγωγή νόμων για εκ νέου καθολικισμό στο αυστριακό και τσεχικό τμήμα της Μοναρχίας των Αψβούργων. Τσέχοι ιεροκήρυκες δημιούργησαν δημοφιλείς εκδόσεις θρησκευτικών κειμένων, όπως για παράδειγμα ο ύμνος *Cithara sanctorum* του Juraj Trapanovsky το 1636. Ενσωματώθηκαν γρήγορα στο κοινωνικό σύνολο και έγιναν πατριώτες για τη χώρα η οποία τους είχε δώσει νέες κατοικίες.

Αυτές οι κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες ήταν πιο σημαντικές από την ουσιαστική ανάπτυξη της ομιλούμενης γλώσσας από τους Σλοβάκους Λουθηρανούς, κάτι το οποίο συνέβη ανεξαρτήτως. Παρά την τάση να συμπεριλαμβάνονται στοιχεία της σλοβακικής καθομιλουμένης γλώσσας σε «μη βιβλικά κείμενα» όπως είναι τα Πάθη και η διαμόρφωση ημερησίων διατάξεων, η τάση αυτή δεν κυριάρχησε και δεν εφαρμόστηκε στη δημοσίευση βιβλικών κειμένων. Αντιθέτως η γλώσσα της Βίβλου, η αποκαλούμενη *Biblictina* ξεκίνησε να διεισδύει σε όλο το έντυπο υλικό και απέκτησε το κύρος μιας λογοτεχνικής γλώσσας. Οι ύμνοι αποτελούσαν την πιο σημαντική κατηγορία της λογοτεχνίας. Στη συλλογή *Cithara Sanctorum*, δημιούργησαν μια περίληψη από θρησκευτικές ιδέες που προορίζεται για το ευρύ κοινό και είναι πιο προσιτή όσον αφορά την τιμή σε αυτό σε σχέση με άλλα κείμενα.

Αυτό το μέσο διατηρούσε την ομολογιακή και την πολιτιστική ταυτότητα των ανθρώπων που στερούνταν άμεσης επαφής με ιεροκήρυκες εξαιτίας του εκ νέου καθολικισμού. Σε πολλές χώρες είχαν αρκετές ευκαιρίες να παρακολουθήσουν τη δική τους Λειτουργία. Οι δημοσιεύσεις μη καθολικών περιορίστηκαν δραστικά και με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ολοκληρώθηκαν τη δεκαετία του 1730. Επομένως, το

υμνολόγιο και η κατήχηση έγιναν αποκλειστικές πηγές γνώσης της διδασκαλίας της Λουθηρανικής Εκκλησίας. Η συμβολική τους αξία αυξήθηκε επειδή αποτελούσαν τις μοναδικές πηγές που είχαν εγκριθεί για την αποκαλούμενη ιδιωτική θρησκευτική πρακτική. Όπου οι Λουθηρανοί πιστοί είχαν περιορισμένη πρόσβαση στις εκκλησίες και τα σχολεία τραγουδώντας το δημόσιο ύμνο, συνήθως χωρίς έντυπα βοηθήματα, αντικαθιστούσαν τις άλλες τελετές.

Γι'αυτούς τους λόγους δεν ήταν μόνο η Βίβλος που συμβόλιζε την ενότητα και τη συνοχή των Λουθηρανών. Η γλώσσα στην οποία εκδόθηκε η Βίβλος απέκτησε την ίδια κανονιστική αξία. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι κατά το δέκατο-έβδομο αιώνα, αυτή η μορφή της γλώσσας δεν αποτελούσε πια μια ζωντανή ομιλούμενη γλώσσα στο τσεχικό εθνικό περιβάλλον. Μια εξέλιξη συνέβη η οποία επιβεβαίωσε την ύπαρξη των δύο διαφορετικών εθνικών ομάδων, των Τσέχων και των Σλοβάκων.

Μέσω της τσεχικής γλώσσας, οι Σλοβάκοι Προτεστάντες του δέκατου-έκτου και του δέκατου-έβδομου αιώνα ήταν συνειδητοποιημένοι όχι μόνο όσον αφορά το κομμάτι της κοινότητας με την τσεχική εθνότητα, αλλά και στο κομμάτι της θρησκευτικής και ομολογιακής σύνδεσης με το κίνημα των χουσιτών ή την «Τσεχική Μεταρρύθμιση». Οι υποστηρικτές του οι οποίοι στην πραγματικότητα ήταν μόνο οι εναπομείναντες στρατιώτες των ένοπλων δυνάμεων και υπηρετούσαν σαν μισθοφόροι τους ντόπιους μεγιστάνες, βρήκαν καταφύγιο στη Σλοβακία κατά τη διάρκεια του δέκατου- πέμπτου αιώνα όπου υποτίθεται ότι διέδωσαν τις ιδέες του κινήματος των χουσιτών. Το άμεσο σημείο εξέλιξης της Μεταρρύθμισης υπογραμμίστηκε από τον Γιαν Χους στον Μαρτίνο Λούθηρο. Κατά τη διάρκεια του δέκατου- όγδοου αιώνα συγκεκριμένα, αυτή η αναπτυξιακή ιδέα χρησιμοποιήθηκε ως θρησκευτικό επιχείρημα επιβεβαιώνοντας την εξαιρετική σημασία του Λουθηρανισμού των Σλοβάκων.

Η ιδέα της ταύτισης με αυτή την απατηλή αλλά εντυπωσιακή όσον αφορά το θρησκευτικό κομμάτι παράδοση δημιούργησε τους φορείς της, οι οποίοι είχαν κατώτερη θέση στη δομή του πληθυσμού στο Βασίλειο της Ουγγαρίας αλλά και το ενδεχόμενο επίτευξης αποδοχής και αναγνώρισης μέσα στο πλαίσιο της θρησκευτικής κοινότητας σε πολυεθνικό επίπεδο. Από την άλλη πλευρά, αυτή η παράδοση και τα στερεότυπα που βασίστηκαν σε αυτήν και σχετίζονταν με τους Σλοβάκους Λουθηρανούς ως διατηρητές της παράδοσης της Τσεχικής Μεταρρύθμισης, αποτέλεσαν όργανο απολογίας και πηγή ακμής στην ανάπτυξη ολόκληρου του σλαβικού έθνους που είχε συμμετάσχει στη διαμόρφωση της πνευματικής ζωής της Ευρώπης. Αυτή η μυθοπλασία δημιουργήθηκε ακριβώς αυτή την περίοδο μεταξύ διαφόρων εθνικών ομάδων σλαβικής καταγωγής.

Το στοιχείο της εξομολόγησης το οποίο έπαιζε ακόμα έναν ουσιαστικό ρόλο στον πολιτισμό, συνεισέφερε στην ενίσχυση και άλλων ιστορικών παραδόσεων. Οι Σλοβάκοι Προτεστάντες δεν ελκύνονταν σαφώς από το συνδυασμό των παραδόσεων της Μεγάλης Μοραβίας και του Αγίου Στεφάνου στον οποίο βασίστηκε η παρουσίαση της Ουγγαρίας ως το Βασίλειο της Μαρίας (Regnum Marianum). Η

παράδοση που έχει δημιουργηθεί σχετικά με την επιρροή των χουσιτών στη Σλοβακία, συνδέοντας τους Σλοβάκους με ένα πνευματικό κίνημα το οποίο απευθυνόταν στον ίδιο το Μαρτίνο Λούθηρο, ήταν φυσικά πιο αποδεκτή σε αυτούς.

Το γεγονός ότι η Μεγάλη Μοραβία δεν ήταν άμεσα συνδεδεμένη με το πεπρωμένο του τσεχικού έθνους, όπου οι Σλοβάκοι Προτεστάντες είδαν έναν φυσικό σύμμαχο αλλά και υποστηρικτή στην πολιτιστική και εθνική τους ανάπτυξη, χάρη σε γλωσσικούς και πολιτιστικούς συνδέσμους, αναμφίβολα έπαιξε σημαντικό ρόλο σε αυτή την αποδοχή. Η δραστηριότητα του Κύριλλου και του Μεθόδιου ως χριστιανών ιεραποστόλων ανάμεσα στους Σλάβους αντιμετωπίστηκε με προσοχή μόνο με την αποδοχή της ιδέας του Μπαρόκ Σλαβισμού, η οποία τόνισε τις σημαντικές συνεισφορές των ατομικών σλαβικών εθνοτήτων στην ανάπτυξη της κουλτούρας και του πολιτισμού. Η αποδοχή τους σε μη καθολικό περιβάλλον ήρθε μόνο στις αρχές του δέκατου-όγδου αιώνα, όπου ο σεβασμός για τους δύο αγίους μπορούσε να δικαιολογηθεί με έναν ακαδημαϊκό τρόπο. Η δημοσίευση εγγράφων από τα Μυστικά Αρχεία του Βατικανού που αφορούσαν τη νεότερη ιστορία της Κεντρικής Ευρωπαϊκής περιοχής ξεκίνησε στο τέλος του δέκατου-έβδομου αιώνα.

Μέσω της ιδιοποίησης και περεταίρω καλλιέργειας της τσεχικής γλώσσας στη βιβλική της μορφή όπως στη δημοτική με τη γραμματική να έχει σταθεροποιηθεί και τυπωθεί (από τον Tobias Masnik ή Masnicius για παράδειγμα, το 1696), οι Σλοβάκοι Λουθηρανοί ανέλαβαν συμβολικά την αποστολή διατήρησης της ομολογιακής συνείδησης των Τσέχων Προτεστάντων η οποία σώθηκε μόνο στην εξορία ή στις μικρές κοινότητες των μυστικών και διωκόμενων Προτεστάντων.

Ωστόσο, η πνευματική ελίτ του Σλοβακικού Λουθηρανισμού (πάστορες και δάσκαλοι) ήταν αναγκασμένη να εγκαταλείψει την πατρίδα της το 1674. Βρήκαν το πρώτο τους καταφύγιο σε τσεχικές εκκλησιαστικές κοινότητες σε διάφορα τμήματα της Γερμανίας. Παρόλα αυτά μόνο μερικοί από αυτούς μπορούσαν να αποκτήσουν θέση πάστορα, πολλοί εξόριστοι από την Ουγγαρία δραστηριοποιούνταν ως επισκέπτες-ιεροκήρυκες ή δημοσίευαν κηρύγματα και θρησκευτική λογοτεχνία. Τα κείμενα αυτά εμφανίστηκαν στην παραδοσιακή μορφή της τσεχικής γλώσσας με βιβλικά στοιχεία και χάρη σε αυτό, η θρησκευτική λογοτεχνία από τις πένες πολυάριθμων Σλοβάκων Λουθηρανών συγγραφέων ήταν επίσης αποδεκτή στο περιβάλλον των Ουτρακιστών αλλά και στις εξορίες των Τσέχων Αδερφών και συνέβαλλε στη διατήρηση της ομολογιακής τους ταυτότητας.

Η συνεχής χρήση της τσεχικής γλώσσας με βιβλικά στοιχεία σε μη βιβλικά θρησκευτικά κείμενα, όντας συχνά συνδεδεμένη με κάποια στοιχεία της σλοβακικής καθομιλουμένης ενισχύθηκε μετά την ίδρυση του Βιβλικού Ινστιτούτου στο Χάλε. Το Ινστιτούτο δημοσίευσε συστηματικά έργα που προορίζονταν για μια ευρεία κοινότητα και όχι μόνο για τους Σλοβάκους Λουθηρανούς. Η Βίβλος η οποία δημοσιεύτηκε για τους Σλοβάκους το 1722 δημιουργήθηκε αρμονικά με γραμματικά κωδικοποιημένα τσεχικά στοιχεία σε βιβλική μορφή. Συνεπώς η αίσθηση της κοινότητας με τους Τσέχους ομοϊδεάτες και συνυπεύθυνους για τη μοίρα τους

δημιουργήθηκε στη συνείδηση των Σλοβάκων Λουθηρανών. Αργότερα μετά την έκδοση του Διπλώματος Ευρεσιτεχνίας (1781), η αίσθηση της κοινότητας εκφράστηκε στην εκτενή ιεραποστολική δραστηριότητα.

Η αντίληψη της γλώσσας ως σύμβολο πίστης ενισχύθηκε επιπλέον κατά τη διάρκεια του εκ νέου καθολικισμού. Ο πανεπιστημιακός εκδοτικός οίκος στην Τπρανα (Tyrnau, Nagyszombat), ο οποίος ήταν στα χέρια των Ιησουιτών, σχετιζόταν ιδιαίτερα με την καλλιέργεια της φυσικής ομιλούμενης σλοβακικής γλώσσας. Τα κείμενα των βιβλίων και των διασωθέντων χειρογράφων από τα κηρύγματα των Φραγκισκανών ή άλλων ιεροκηρύκων δείχνουν τη συνειδητή χρήση της γλώσσας ως στοιχείο διάκρισης των Καθολικών από τους «αιρετικούς».

Ωστόσο, η εθνική συνείδηση των Σλοβάκων Καθολικών δεν ήταν συνδεδεμένη με έναν σαφή τρόπο διακήρυξης της ομολογιακής πίστης – σλοβακική μετάφραση της Βίβλου. Οι μορφωμένοι, οι οποίοι είχαν δικαίωμα (σύμφωνα με τα διατάγματα της Συνόδου του Τρέντο), να ζητήσουν άδεια για να διαβάσουν τη Βίβλο, ήταν ικανοποιημένοι με το λατινικό κείμενο της Βουλγάτας και δεν χρειάζονταν μετάφραση. Συνεπώς δεν έγινε καμία προσπάθεια να μεταφραστεί ολόκληρη η Βίβλος στα σλοβακικά και γενικότερα έμεινε αδημοσίευτη μέχρι το πρώτο μισό του δέκατου- όγδοου αιώνα.

Η θρησκευτική λογοτεχνία τυπώθηκε από μεγάλες εκδόσεις. Παρόλα αυτά, η απουσία των βιβλίων η οποία έτεινε να δημιουργεί πρότυπα ενός ευρέως αποδεκτού υμνολογίου και ιδιαίτερα μιας καθολικής μετάφρασης της Βίβλου στην ομιλούμενη γλώσσα, αναμφίβολα επηρέασε τη διαμόρφωση της μορφής της γλώσσας που χρησιμοποιούνταν στο περιβάλλον των καθολικών διανοούμενων. Η χρήση της γλώσσας τους μεταβαλλόταν περισσότερο από εκείνη των Προτεσταντών διανοούμενων και μόνο σταδιακά σταθεροποιήθηκε.

Ωστόσο, με το να απομακρύνεται όλο και περισσότερο από την τσεχική, η γλώσσα ενίσχυσε τη συνειδητοποίηση της γλωσσικής και εθνικής διάκρισης των Σλοβάκων και διευκόλυνε το διαχωρισμό τους από το ευρύ πλαίσιο του Σλαβισμού. Η εδραίωση των Σλοβάκων υποστηρίχτηκε από τη δημοσίευση διαφόρων νομικών ή πολιτικών κειμένων τα οποία εκδόθηκαν από όλο και περισσότερο ενεργούς κρατικούς οργανισμούς. Τα διδακτικά βιβλία τα οποία εισάχθηκαν στα σχολεία κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου των σχολικών μεταρρυθμίσεων στην Ουγγαρία (1777-90) συνεισέφεραν στη σταθεροποίηση της μορφής της γλώσσας.

Ωστόσο, η διασύνδεση ανάμεσα στο είδος της γλώσσας που χρησιμοποιείται από ένα άτομο και την ομολογία του μπορεί να διαπιστωθεί ακόμα και τη δεκαετία του 1790, στο πλαίσιο των σχολικών βιβλίων τα οποία δημοσιεύτηκαν και χρησιμοποιήθηκαν στα δημοτικά σχολεία του κράτους, ιδιαίτερα στο Αναγνωστικό το οποίο περιλάμβανε τις αρχές χριστιανικής ηθικής και θρησκείας καθώς και οδηγίες για τη συμπεριφορά των παιδιών και συγκεκριμένα των παιδιών των ιερέων στην εκκλησία κατά τη διάρκεια χριστιανικών τελετών. Ένας από τους κριτικούς αυτών των

διδασκικών βιβλίων συνέστησε τη χρήση αυτής της μορφής της γλώσσας η οποία δεν θα ενίσχυε αμφιβολίες για την καθολική θρησκεία χρησιμοποιώντας παράξενους (τσεχικούς) όρους. Από την άλλη πλευρά, ακριβείς εκφράσεις στην καθομιλουμένη μπορεί να επαναφέρουν τους «αιρετικούς» στην Καθολική Εκκλησία.

Η διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης μεταξύ των Καθολικών ήταν περισσότερο περίπλοκη. Δεν βασίστηκε σε καμία κληροδοτημένη ή υιοθετημένη παράδοση. Οι θρύλοι και τα χρονικά που πρώτα αποτέλεσαν πηγή ιστορικής γνώσης στο Βασίλειο της Ουγγαρίας δεν παρείχαν επαρκή ερεθίσματα. Γράφτηκαν από διανοούμενους του Μεσαίωνα από τον κύκλο βασιλέων της Δυναστείας των Άρπαντ και έδωσαν έμφαση στην παράδοση απόκτησης γης μέσω πολέμων. Το πιο σημαντικό μεσαιωνικό χρονικό μιλούσε άμεσα για την ατίμωση των Σλάβων γηγενών κατοίκων, των προγόνων των Σλοβάκων.

Μέχρι τις αρχές του δεκάτου-όγδου αιώνα, μέλη του πολιτικού κράτους της Ουγγαρίας δεν αισθάνονταν δεσμευμένοι όσον αφορά την εθνική ταυτότητα. Η γλωσσική ταύτιση δεν έπαιξε κάποιο σημαντικό ρόλο. Το δέκατο-όγδοο αιώνα, εκείνοι που αποδέχτηκαν τη σημασία της εθνικής προσκόλλησης καθώς και την ιδέα του πολιτικού έθνους ή κράτους ανακάλυψαν τη σπουδαιότητα της Αυτοκρατορίας της Μεγάλης Βρετανίας. Συνέδεσαν ακόμη και την ιδέα της εθνικής κυριαρχίας της Μεγάλης Μοραβίας με αυτή της Ουγγαρίας. Η τελική τοπική προσαρμογή της “πρώτης φάσης των Σλοβάκων” στο έδαφος της Παννονίας και της Άνω Ουγγαρίας καθώς και η επισήμανση της συνεισφοράς των Σλοβάκων στη διαδικασία εκπολιτισμού στα πρώτα στάδια του Βασιλείου της Ουγγαρίας παρείχε τη βάση των επιχειρημάτων για την ισότητα ολόκληρης της εθνότητας στο εσωτερικό της Ουγγαρίας.

Οι Λουθηρανοί συμφώνησαν επιπλέον με αυτή την ιδέα. Αποδέχτηκαν το κράτος της Μεγάλης Μοραβίας ως αφετηρία για την ιστορία των Σλοβάκων. Ωστόσο, έδωσαν έμφαση επίσης στη σύνδεση με τις τοπικές περιοχές (κυρίως με τη Μοραβία) και τη διατήρηση του σλαβικού πολιτισμού (ή του πληθυσμού της Μεγάλης Μοραβίας) στη Βοημία.

Εφόσον οι Λουθηρανοί στερούνταν τη δυνατότητα διακήρυξης της ομολογιακής τους πίστης από την ενεργή συμμετοχή σε εκκλησιαστικές υπηρεσίες στα περισσότερα μέρη της Ουγγαρίας, τα σύμβολα της ταυτότητας τους απέκτησαν μεγαλύτερη σπουδαιότητα. Η ταύτιση των Σλοβάκων Λουθηρανών με μια γλώσσα που ήταν στην ουσία ξένη ή τουλάχιστον συνηθισμένη σε μια διαφορετική εθνότητα και λειτούργησε σε διάφορα επίπεδα επικοινωνίας παράλληλα με την τοπική ομιλούμενη γλώσσα, ήταν τόσο ισχυρή που η μαζική αφομοίωση των Σλοβάκων μεταναστών στο γύρω περιβάλλον δεν συνέβη σε μεικτές σε εθνικό και ομολογιακό επίπεδο περιοχές όπως οι περιοχές Λόουλαντς στο νότιο τμήμα του Βασιλείου της Ουγγαρίας.

Από την άλλη πλευρά, οι Καθολικοί δεν έπρεπε να παρουσιαστούν σαν κάτι άλλο παρά μόνο σαν μέλη της κυρίαρχης Εκκλησίας. Αυτή η πράξη από μόνη της τους

εξασφάλισε εξ'ολοκλήρου συμμετοχή στη δημόσια ζωή όπως είναι για παράδειγμα τα δικαιώματα των πολιτών, των μελών των συντεχνιών ή το δικαίωμα να κατέχουν δημόσια αξιώματα. Αποκαλύπτοντας την ταυτότητα τους σε ένα πρόγραμμα ή σε κείμενα δεν είχε μεγάλη σημασία γι'αυτούς και η μορφή της γλώσσας τέτοιων κειμένων ήταν λιγότερο σημαντική.

Οι ομολογιακές σχέσεις ήταν συνεπώς ένας καθοριστικός παράγοντας στη διαδικασία ενσωμάτωσης της σλοβακικής εθνότητας και της ανάπτυξής της για τη διαμόρφωση ενός σύγχρονου έθνους. Ασφαλώς δεν είναι τυχαίο ότι η κωδικοποίηση της συνηθισμένης γραπτής γλώσσας συνέβη μόνο μετά την περίοδο σταθεροποίησης των ομολογιακών σχέσεων κατά τη διάρκεια του πρώτου μισού του δέκατου-ένατου αιώνα. Ωστόσο η μετάφραση της Βίβλου στα τσεχικά με αρχαϊκά χαρακτηριστικά δεν σταμάτησε να έχει συμβολική αξία. Συνέχισε να χρησιμοποιείται στην κοινότητα των Σλοβάκων Λουθηρανών μέχρι τα μέσα του εικοστού αιώνα.

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

CHAPTER 3

Language as a means of transfer of cultural values

Eva Kowalska´

As was suggested in chapter 1, from the point of view of a cultural historian what is not translated into a given language may be as significant and as revealing as what is translated. In the case of the Slovaks in the early modern period, the significant absences include the most translated text of all, the Bible. Why this was the case will be explained in the course of the chapter.

The use of the vernacular in the liturgy and especially its use as a means of access to divine revelation – the Bible – was a basic characteristic of Protestantism from the time of the Reformation onwards. However, a vivid discussion about the accessibility of the Bible as a source of true faith has already taken place in the Middle Ages, in which English and German authors were the first to take part. There was serious anxiety about the laity or ignorant priests reading the Scripture, while it was feared that vernacular translations could change the meaning of the text, by using inappropriate metaphors, for instance.

The English and the German translations of the Bible were not the only ones to be widely discussed. Bohemia was another important centre of these discussions, from Jan Hus onwards. Despite this, the neighbouring region of Hungary, including modern Slovakia, accepted the *Devotio moderna* movement rather than the teaching of Hus himself. In the Kingdom of Hungary, the social consequences of the activities of Hus were mainly negative. The population experienced destructive Hussite raids rather than the message of faith and the word of God in the language of the people. After the Reformation, the Slovak population was in the same position as the other ethnic groups in the kingdom.

The basic starting point of the Reformation was access to the Scriptures as the source of true faith. However, it was not easy to meet this challenge. The language of Slovak Lutheranism was affected by the Latin education of the elite as well as by theological problems. The first confessions of faith, dating from the middle of the sixteenth century, were compiled in Latin, and it was another three decades before religious texts of various types appeared in a language accessible to the people.

For ethnic Slovaks, the Reformation did not encourage the vernacular in an immediate and unambiguous manner, as it did in the case of the Germans and Hungarians, and it did not lead to the identification of the ethnic group with its spoken language. These facts are interesting not only from the point of view of the history of religion, but also from that of the functioning of language, the transmission of cultural values and the formation of modern nations, a process that began at this time.

Anyone concerned with the beginnings of the formation and development of subordinate ethnic groups in Central Europe in the early modern period encounters an interesting phenomenon in the case of the Slovaks. In spite of the absence of a lively historical tradition, of an institutional basis for the development of cultural or political activities and even of a single form of written language, the Slovaks had a relatively strong ethnic identity and were later able to develop into a modern nation.

It might be supposed that the impulses for this process started from the Church as an institution and symbol of ethnic unity. However, religious allegiance could not become a unifying factor. The Lutheran Church was dominant after the Reformation, but in the course of the seventeenth century it retreated under pressure from the movement of re-Catholicization, which led to a change in the confessional composition of the population. At the beginning of the seventeenth century, non-Catholics, mostly Lutherans, still formed about 90 per cent of the population of Upper Hungary, but the situation was reversed in the course of the eighteenth century, and nonCatholics became (in Slovakia as in the Kingdom of Hungary in general) a marginalized minority of about 20 per cent. Members of this minority were not allowed to hold public office (royal or municipal) and their civic rights were limited.

At the same time, the widening, strengthening or defence of confessional identity represented a basic value and indeed a mission for members of a given community. Identification with a confession was extremely important, especially when it was threatened, for example when membership could not be supported by religious institutions, but only through informal signs of

identification. Thus, the distinction between the two confessional camps was not expressed at the level of doctrine alone. The two confessions also began to distinguish themselves by using different forms of written language. They began to prefer different historical traditions and develop opposing ideas about the character of their own ethnic group. This led to a sharp differentiation between the two camps – Lutheran and Catholic – in the framework of one ethnic unit, each of them showing a strong collective identity.

The acceptance of Czech – a comprehensible language, but still that of another ethnic group – as the liturgical language of the Slovaks may be regarded as an important factor of differentiation within the ethnic group. This was both a result of the development of the Lutheran confession among the Slovaks and a stimulus to their specific development. Czech was not only the language of the Bible, catechisms and religious services, it also gradually became the symbol of the connection and relationship of its Slovak users with the ethnic group from which they appropriated historical traditions. These traditions did not derive from direct experience over the generations or from popular traditions mentioned in medieval chronicles. They were an artificial construction by the intellectuals.

An example of this process is the claim that Hussitism was the direct forerunner of Lutheranism, which found a response in Slovakia in spite of the fact that no direct continuity between the Hussites and the Reformation existed there. Language also allowed the idea of a direct relationship between the Slovaks and Czechs to enter the collective consciousness. The concept of a united Czechoslovak tribe within the framework of the Slavonic group, which later played an important role in the

process of the formation of the modern nation, already appeared in the early modern period as part of the idea of Baroque Slavism.

The acceptance of a foreign language as a means of cultivated communication is not at all unusual. It is enough to mention Latin as the *lingua franca* of the whole of Europe in the medieval and early modern periods. However, the identification of an ethnic group or an important part of it with the living language of another ethnic group and the declaration that this form of speech is the mother tongue represents a different phenomenon. This process had several causes, derived from specific developments in the whole Kingdom of Hungary after the Reformation.

In the case of the Slovaks, it is especially necessary to emphasize that the Reformation did not mean an automatic impulse for the production or translation of liturgical and other literary texts into their own spoken language. The bearers of the ideas of the Reformation among the Slovaks were the burghers and gentry, that is, the social groups whose education oriented them towards humanist Latin culture. Teaching in urban schools took place entirely in Latin. In addition, most cities still had close and direct connections with German regions and German was one of the languages of the town councils. Thanks to this the ideas of the Reformation spread in their original form and the magistrates corresponded on matters of religion with the centre of the Lutheran Reformation in Wittenberg and its leaders, especially Philipp Melanchthon.

The teachings of the Reformation were therefore initially received in German and Latin. For example, the confessions of individual urban

associations used to gain legal recognition of the new church synods and their organizations, together with their rules, were written in these languages. As a result appeals to the unchanged character of texts became an important political factor at the time of forcible re-Catholicization and the cancellation of guarantees for the functioning of the non-Catholic confessions. Thus articles of faith that were not distorted by translation formed the basis on which the Lutherans were accepted by the state.

In the case of ethnic Slovak Lutherans, emphasis on the absence of change meant renouncing the translation of their basic texts (the Augsburg Confession, the Formula or Book of Concord) into their own language until the end of the eighteenth century. Translation of the basic ‘identifying’ texts of the confession into the spoken, but still basically uncoded, language, which lacked a precise religious and political terminology, might have been a source of significant changes and so a threat to the vulnerable political status of the Church. Inaccuracies in translation would have allowed political opponents to cast doubt on the legality of the confessional community and deny it the right to exist. In the case of the Kingdom of Hungary, this meant the possibility that laws decreeing the physical liquidation of adherents of the Reformation might be applied once more.

The later acceptance by the Slovaks of Czech as the language of the liturgy, Bible and written communication brought no change in this perception of the importance of preserving the basic confessional texts in the language in which they were conceived and accepted by the state authorities. On the contrary, this version of the Bible became obligatory, especially if it was used as the ultimate and exclusive argument supporting the identity of the Lutherans at the beginnings of the massive

re-Catholicization in Hungary (the 1670s and 1680s). However, it was not only politics that influenced the possibility or impossibility of translation in the late seventeenth and early eighteenth centuries. Religious orthodoxy and traditionalism also played a part in maintaining the existing situation.

In any case, the use of the printed word was not a main feature of the spread of the Reformation in the Kingdom of Hungary. The absence of printing presses there until the second half of the sixteenth century was compensated by extensive imports of books. These imports included not only scholarly works in Latin, but also books in German and Czech, which were easily intelligible in the urban environment: in the first case thanks to the coexistence of Slovaks and Germans in the majority of towns, in the second thanks to the related character and comprehensibility of Czech. The use of Czech among the Slovaks was already established in the Middle Ages, thanks to the use of legal texts, for example. However, some legal terms changed meaning compared to the German original, the result of differences in attitudes or simply to the linguistic incompetence of some translators or users of these texts. An example is the inaccurate translation from German into Slovakized Czech of some parts and terms of Magdeburg law, which was a model for the free royal cities in Hungary. Its terminology was not very clear to lay users.

On the other hand, the Czech language had already been codified (it was one of the first European languages to be standardized in this way) and so it could be used as the medium of translations. Its position in the Reformation period is revealed by the reception of the translation of the

Wittenberg Agenda and the use of Czech hymnbooks, whether produced by the Utraquists (1522, 1531) or by the Czech Brethren (1541), which allowed the identification of the confessional position of individual church synods.

The transformation of church services was the first visible manifestation of the Reformation, with clear definitions of belief coming only later. The Bible was already accessible in Czech before the Reformation, for example the so-called Venice Bible of 1506. So the oldest texts concerned with religious belief produced in the Kingdom of Hungary in the ‘vernacular’ (actually the Czech language) appeared only in the second half of the sixteenth century. They arose from the need for the clear definition of orthodox Lutheran positions in the controversies with crypto-Calvinism. Czech was used as a medium of communication because it was easy for Slovaks to understand, while it had already developed a precise religious terminology.

This fact is extraordinarily important, since only by the use of unambiguous terms was it possible to avoid being suspected of the ‘Calvinist heresy’ or actually falling into it. This hypothesis is confirmed by the fact that the dispute about the theological orientation of the urban communities of eastern Slovakia, expressed in polemical works written in Latin, accompanied the publication of the Martin Luther’s Little Catechism, the first book published in Slovakized Czech in this region (Bardejov, 1581). Through this book the ‘codified’ pure teaching of Martin Luther became the doctrinal standard for the ethnic Slovak Lutherans of the period. General acceptance of the Formula and the Book of Concord as the basic

doctrine of Lutheranism followed only three decades later at the Synod of Z'ilina (1610) after many years of debate.

Through the catechism, the faithful who did not otherwise come into contact with the printed word first became acquainted with basic theological expressions in an easily comprehensible language. However, the publication of the catechism was only a first step towards the strengthening of the confessional identity of believers. The text of the Bible as a starting point for teaching was an important medium for the formation of the life and identity of the confessional community.

Various translations were used to make the Bible accessible to the Protestant communities of the different ethnic groups in the Kingdom of Hungary. The translation of the Bible into German was available to German Lutherans immediately after its publication. This was reflected, for example, in the increased frequency of Bibles in town libraries in the sixteenth and seventeenth centuries. In the case of the Hungarians (Magyars), who were the dominant ethnic group, a situation favourable to the rapid translation of the Bible into their own language developed. The cultural needs of the Hungarian social elite had already stimulated the development of fine literature, so a highly cultivated language already existed and could be used for translation of the Bible into Hungarian.

In towns with an ethnically heterogeneous population, mastery of several languages was natural, and so it is not surprising that for many years the theological leaders of the Slovak Lutherans carried on disputes about crypto-Calvinism and the problem of images in Latin and

German. Considering the urgency of solving these theological problems for the character of the whole confession, it is only natural that Latin remained the medium of communication for intellectuals of Slovak origin.

However, where it was necessary to use the spoken language, they did not choose the ‘Hungarian route’ of the cultivation of the local spoken language, which was demanding in time and expertise. The cultivated language of the nearest ethnic group, the Czechs, was available. It fulfilled the role of communication perfectly, and even in the fifteenth century there was already a tradition of using Czech in some town offices and at the courts of some noblemen.

Since ethnic Slovak scholars formed only a very small group and one fully engaged in solving religious disputes, no appropriate personalities emerged among them to carry out a translation project that would have been extremely demanding. It was more convenient to use the already available Kralice Bible, published in Bohemia in 1579–94, for the needs of the Slovak Lutheran community in the Kingdom of Hungary. For a long time it was simply imported into the territory of today’s Slovakia as a finished product. Although it was prepared by theologians of the Union of Brothers (*Unitas fratrum*), who inclined to Calvinism, this was not a problem in the period when the Lutherans in Hungary were still seeking a doctrinal standard. What was considered important was to make a comprehensible text of the Scriptures available to the general public.

The highest theological authority, the Synod of Zilina of 1610, confirmed the validity of the Kralice Bible for the Slovak Lutherans, and so it

also confirmed the use as the liturgical language of the form of Czech found in it. At the time of the synod, the Church was mainly concerned with the stabilization of doctrine on the basis of the possibilities provided by the first law on the equality of confessions in Hungary (1608). For this reason, as well as accepting the Kralice Bible, the synod also adopted a resolution that the Formula and the Book of Concord were binding.

In the following period, the political situation developed in an ever more unfavourable way for the Lutherans. The material possibilities of the Lutheran Church, which declined with the gradual re-Catholicization of the rich noble and formerly Lutheran families, did not enable the preparation of a Bible in the local spoken language or in a theologically revised form. The position of Czech was also strengthened by the great wave of emigration of Protestants from Bohemia and Moravia to Upper Hungary after the Battle of the White Mountain and the introduction of re-Catholicization laws in the Austrian and Czech part of the Habsburg Monarchy. Czech preachers produced popular editions of religious texts, for example the hymnbook *Cithara sanctorum* of Juraj Tranovsky' from 1636. They were quickly integrated into the community and became patriots for the country which had given them new homes.

These socio-political circumstances were more important than the actual development of the spoken language of the Slovak Lutherans, which occurred independently. In spite of the tendency to include elements of their spoken, Slovak language in 'non-biblical' texts such as Passion plays and the formulations of agendas, this tendency did not become dominant and it was not applied to the publication of biblical texts. On the contrary, the language of the Bible, the so-called *Biblic'cina*,

began to penetrate all printed texts and acquired the status of a literary language. Hymns were the most important category of literature. In the Cithara sanctorum collection, they formed a summary of theological ideas intended for the general public and more accessible in price for them than other texts.

This medium also preserved the confessional and cultural identity of the people, who were deprived of direct contact with preachers because of reCatholicization.

In many counties they had few opportunities to attend their own church. Non-Catholic publications were drastically limited and more or less came to an end in the 1730s. In this way, the hymnbook and the catechism became the exclusive sources of knowledge of the teachings of the Lutheran Church. Their symbolic value increased because they were the only resources approved for the so-called private practice of religion.

Wherever the Lutheran faithful had limited access to churches and schools, communal hymn singing, usually without printed aids, replaced the other ceremonies.

For these reasons it was not only the Bible that symbolized the unity and integrity of the Lutherans. The language in which it was printed acquired the same 'canonical' value. However, it is also necessary to note that by the seventeenth century, this form of language was no longer the living, spoken language in the Czech ethnic environment. A development was occurring which confirmed the existence of two different ethnic groups – the Czechs and the Slovaks.

By means of the Czech language, the Slovak Protestants of the sixteenth–

seventeenth centuries appropriated not only a consciousness of community with the Czech ethnic group, but also a theological and confessional connection with Hussitism or the 'Czech Reformation'. Its supporters, in reality only the remnants of armed forces serving as mercenaries for local magnates, found refuge in Slovakia in the course of the fifteenth century and allegedly spread the ideas of Hussitism. The direct line of development of the Reformation from Jan Hus to Martin Luther was emphasized. In the course of the eighteenth century in particular, this idea of development was used as a theological argument confirming the 'exceptional' character of Slovak Lutheranism.

Identification with this inauthentic, but theologically impressive tradition brought its bearers, who had a subordinate position in the structure of the population of the Kingdom of Hungary, the possibility of achieving acceptance and recognition within the framework of the multi-ethnic church community. On the other hand, this tradition and the self-stereotype built on it, of the Slovak Lutherans as preservers of the tradition of the Czech Reformation, was an apologetic instrument and a source of pride in the maturity of the whole 'Slavonic nation', which had participated in shaping the spiritual life of Europe. This fiction was created precisely in this period among various Slavonic ethnic groups.

The confessional element, which still played a substantial part in culture, contributed to the emphasizing of other historical traditions. Slovak Protestants were clearly not attracted to the combination of the traditions of Great Moravia and St Stephen on which the presentation of Hungary as the Kingdom of Mary (Regnum Marianum) was built. The invented

tradition of Hussite influence on Slovakia, connecting the Slovaks with a spiritual movement to which Martin Luther himself appealed, was naturally more acceptable to them.

The fact that Great Moravia was not directly connected with the destiny of the Czech nation, in which Slovak Protestants saw a natural ally and support in their cultural and national development, thanks to linguistic and cultural links, undoubtedly played a significant role in this acceptance. The activity of Cyril and Methodius as Christian missionaries among the Slavs received attention only with the acceptance of the concept of Baroque Slavism, which emphasized the important contributions of individual Slavonic ethnic groups to the development of culture and civilization. Their 'adoption' in the non-Catholic environment came only at the beginning of the eighteenth century, when respect for the two saints could already be justified in an 'academic' manner. The publication of documents from the Vatican Archives concerning the earliest history of the Central European region started at the end of the seventeenth century.

By appropriating and further cultivating Czech in its biblical form as their vernacular with its grammar fixed and printed (by Tobias Masn'ík or Masnicius, for example, in 1696), the Slovak Lutherans symbolically took over the mission of preserving the confessional consciousness of the Czech Protestants, which survived only in exile or in the form of small communities of secret and persecuted Protestants.

However, the intellectual elites of Slovak Lutheranism (pastors and teachers) were forced to leave their homeland in 1674. They found their

first refuge in Czech church communities in various parts of Germany. Even though only a few of them could obtain the position of pastor, many exiles from Hungary were active as guest preachers or they published sermons and religious literature. These texts appeared in traditional biblical Czech and, thanks to this, religious literature from the pens of numerous Slovak Lutheran authors was also acceptable in the environment of Utraquist and even Czech Brother exiles and helped to maintain their confessional identity.

The consistent use of biblical Czech in non-biblical theological texts, often combined with some elements of spoken Slovak, was strengthened after the establishment of the Biblical Institute at Halle. The Institute systematically published works intended for a wider community than the Slovak Lutherans alone. The Bible published for the Slovaks in 1722 was produced in harmony with grammatically codified biblical Czech. Thus a sense of community with their Czech fellow believers and of responsibility for their destiny was created in the consciousness of the Slovak Lutherans. Later, after the issuing of the Toleration Patent (1781), this sense of community was expressed in extensive missionary activity.

The perception of language as a symbol of belief was also strengthened in the course of re-Catholicization. The university press in Trnava (Tyrnau, Nagyszombat), which was in the hands of the Jesuits, was especially concerned with cultivation of native, spoken Slovak. The texts of books and of surviving manuscript sermons by Franciscans or other preachers show a conscious use of language as a sign distinguishing the Catholics from the 'heretics'.

However, the ethnic consciousness of Catholic Slovaks was not connected to an unambiguous means of declaring their confessional allegiance – a Slovak translation of the Bible. The educated, who had the right (in accordance with the decrees of the Council of Trent), to ask for permission to read the Bible, were satisfied with the Latin text of the Vulgate and did not need a translation. There was therefore no attempt to translate the whole Bible into Slovak until the first half of the eighteenth century, and even then it remained unpublished.

Religious literature was printed in large editions. All the same, the absence of the books which tended to create norms, that is, of a widely accepted hymnbook and especially of a Catholic translation of the Bible into the spoken language, undoubtedly influenced the formation of the type of language used in the environment of Catholic intellectuals. Their language usage was more variable than that of the Protestant intellectuals, and only gradually became more fixed.

However, by becoming more distant from Czech, the language strengthened the consciousness of the linguistic and ethnic distinctiveness of the Slovaks and facilitated their separation from the broad framework of Slavism. The stabilization of Slovak was supported by the publishing of various legal or political texts which were issued by more and more active government institutions. The textbooks introduced into the schools during the first period of school reforms in Hungary (1777–90) also helped to fix the form of language.

However, the interconnection between the type of language used by an individual and his or her confession can be observed even in the 1790s, in the context of the textbooks published by and used in the state elementary schools, especially the Reading-Book (Lesebuch) which included the principles of Christian ethics and religion as well as instruction about the behaviour of children and especially altar boys in church during religious ceremonies. One of the reviewers of these textbooks recommended the use of a form of language that would not encourage doubts about the Catholic religion by using curious (Czech) terms. On the other hand, accurate expressions in the vernacular might bring the ‘heretics’ back into the Catholic Church.

The shaping of historical consciousness among the Catholics was more complicated. It did not rely on any inherited or adopted tradition. The legends and chronicles that first passed on historical knowledge in the Kingdom of Hungary did not provide sufficient stimuli. They were written by medieval scholars from the circle of the kings of the House of Arpa’d, and emphasized the tradition of the taking of land by means of war. The most important medieval chronicle spoke directly of the dishonour of the original native Slavonic inhabitants – the ancestors of the Slovaks.

Until the beginning of the eighteenth century, members of the Hungarian political Estate did not feel themselves committed to an ethnic identity. Linguistic identification did not play a very important role. In the eighteenth century, those who accepted the importance of ethnic adherence as well as the concept of a political nation or Estate discovered the importance of the Great Moravian Empire. They even combined the

concept of the statehood of Great Moravia with that of Hungary. The ultimate localization of the 'first state of the Slovaks' in the territory of Pannonia and Upper Hungary as well as the stressing of the contribution of Slovaks to the civilizing process in the early stages of the Hungarian Kingdom provided the basis for arguments for the equality of the whole ethnic group within Hungary.

The Lutherans also agreed with this idea. They accepted the Great Moravian state as the point of departure for the history of the Slovaks.

However, they also emphasized the connection with the Czech lands (especially with Moravia) and the preservation of the Slavonic (or Great Moravian) culture in Bohemia.

Since the Lutherans were deprived of the possibility of declaring their confessional allegiance by active participation in church services at most places in Hungary, the symbols of their identity acquired more importance. The identification of Slovak Lutherans with a language which was actually foreign or at least common with a different ethnic group, and functioned on various levels of communication in parallel with the local spoken language, was so strong that massive assimilation of Slovak migrants into the surrounding environment did not occur in ethnically and confessionally mixed regions such as the Lowlands in the south of the Kingdom of Hungary.

On the other hand, Catholics did not have to present themselves as anything but members of the dominant Church. This act in itself secured them full participation in public life, for example the rights of a town burgher, guild membership or the right to hold a public office. Manifesting

their identity in a programme or in texts did not have great importance for them, and the form of the language of such texts was even less important.

Interconfessional relations were therefore a determining factor in the process of the integration of the Slovak ethnic group and its development into the form of a modern nation. It is certainly no accident that the codification of a common written language came only after a period of stabilization of interconfessional relations in the course of the first half of the nineteenth century. However, the translation of the Bible into archaic Czech did not cease to have symbolic value: it continued to be used in the Slovak Lutheran community until the middle of the twentieth century.

ΣΧΟΛΙΑ

Το κείμενο προς μετάφραση είναι ένα κεφάλαιο από το βιβλίο « Cultural Translation in Early Modern Europe» το οποίο εκδόθηκε από τον πανεπιστημιακό εκδοτικό οίκο του Κέμπριτζ το 2007. Περιέχει πολλές θρησκευτικές και ιστορικές αναφορές και αναφέρεται στη σημασία των επίσημων μεταφράσεων της Βίβλου για τις κοινότητες των Σλοβάκων Λουθηρανών οι οποίες χρησιμοποίησαν αυτή τη Λουθηρανική εκδοχή της Αγίας Γραφής από τις αρχές του δέκατου- έβδομου αιώνα μέχρι τα μέσα του εικοστού παρόλο που ήταν σε διαφορετική διάλεκτο από αυτήν που μιλούσε ο κόσμος. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο κεφάλαιο η πολιτιστική μετάφραση αφορά τη μετάφραση γλωσσών καθώς και την ταυτόχρονη μετάφραση και δημιουργία νέων πολιτιστικών, κοινωνικών, θρησκευτικών και πολιτικών ιδεών. Μέσω της εστίασης στη μετάφραση κειμένων επιχειρείται η ουσιαστική συνεισφορά στο ευρύτερο ζήτημα της μετάφρασης μέσα στο πλαίσιο της ιστορίας των πολιτισμών.

Σκοπός της μετάφρασης είναι να ενημερωθούν οι ελληνόφωνοι αναγνώστες του βιβλίου για την σπουδαιότητα των μεταφράσεων της Βίβλου εκείνη την εποχή καθώς επίσης και για όλες τις πολιτιστικές, θρησκευτικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες που μπορεί να υπήρχαν γύρω από αυτήν στο πλαίσιο των πολιτισμών. Το συγκεκριμένο βιβλίο απευθύνεται σε καταρτισμένους μεταφραστές, ακαδημαϊκούς υπαλλήλους, διδάσκοντες και φοιτητές της μετάφρασης που έχουν στόχο να εμβαθύνουν στη μετάφραση ειδικών κειμένων με θρησκευτικό ή ιστορικό περιεχόμενο και επιχειρούν να αποκτήσουν ειδικές γνώσεις όσον αφορά τον τομέα της μεταφρασεολογίας. Γι' αυτό το λόγο η ορολογία που χρησιμοποιείται είναι ειδική και το ύφος πιο επίσημο δεδομένου του ότι απευθύνεται στο συγκεκριμένο κοινό.

Αναμφίβολα αντιμετωπίστηκαν πολλά προβλήματα στη μετάφραση του συγκεκριμένου κεφαλαίου. Γενικότερα αποτελεί αναμφισβήτητο γεγονός το ότι σε κάθε κείμενο ξεχωριστά υπάρχει ένας συνδυασμός πολύπλοκων αλληλεπιδράσεων λειτουργιών και δομών. «Μέσα σε αυτό το πλαίσιο όπου τα κείμενα εν γένει ορίζονται ως πυκνές υφάνσεις των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των δομών και των λειτουργιών τους, το κάθε κείμενο χαρακτηρίζεται από το εύρος κοινωνιοκοινοκρατικών θεάσεων του, από τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο συνδυάζει τις γραμμές του και από το πλήθος των γλωσσικών και εξωγλωσσικών αποκρίσεων που εκπέμπονται προς τους δέκτες του » (Κεντρωτής 1996: 293-294).

Στο συγκεκριμένο κείμενο ένα πολύ βασικό ζήτημα που αντιμετωπίστηκε και το οποίο από τη φύση του αποτελεί μεταφραστικό πρόβλημα είναι αυτό της αναζήτησης των ισοδύναμα δηλωτικών όρων. «Το πιο δύσκολο το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει ένας μεταφραστής είναι είτε να εστιάσει το ενδιαφέρον του στο να ανακαλύψει μορφικά ισοδύναμα που θα διατηρούν τη δηλωτική έννοια είτε να ανακαλύψει λειτουργικά ισοδύναμα που θα διατηρούν την όποια επικοινωνιακή αξία

των συνυφαινομένων μέσα στο κείμενο. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να γίνει επιλογή μεταξύ της λεγόμενης κατά λέξη μετάφρασης και της λεγόμενης περιφραστικής απόδοσης» (Κεντρωτής 1996: 66-67). Χαρακτηριστικά παραδείγματα μέσα στο κείμενο αποτελούν οι λέξεις “hussitism”, “crypto-calvinism”, “utraquists” και “re-catholization”.

Όσον αφορά την πρώτη λέξη η οποία εντοπίζεται στο συγκεκριμένο χωρίο «An example of this process is the claim that Hussitism was the direct forerunner of Lutheranism, which found a response in Slovakia in spite of the fact that no direct continuity between the Hussites and the Reformation existed there.» αξίζει να τονιστεί ότι δύο είναι τα μεταφραστικά προβλήματα τα οποία σχετίζονται με αυτήν και δυσχεραίνουν τη διαδικασία της μετάφρασης. Αρχικά το πρώτο και βασικότερο είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει αντίστοιχη μετάφραση ή αντίστοιχο λήμμα στην ελληνική, οπότε κρίνεται απαραίτητη η επινόηση παρεμφερούς όρου και το δεύτερο είναι το ότι η λέξη αυτή αποτελεί διεθνισμό. Σύμφωνα με τον Χαραλαμπίκη (1992:339) οι διεθνισμοί αποτελούν κατά κανόνα επιστημονικούς όρους και νεολογισμούς οι οποίοι μεταδίδονται από τη μία χώρα στην άλλη με μεγάλη ταχύτητα. Τα κύρια χαρακτηριστικά ενός διεθνισμού είναι α) η προέλευσή του από την ελληνική, τη λατινική ή κάποια άλλη μεγάλη σύγχρονη γλώσσα β) η παράλληλη χρήση του σε πολλές γλώσσες και γ) η παρόμοια φωνολογική, μορφολογική και σημασιολογική αντιπροσώπευσή του σε καθεμιά από τις γλώσσες, όπου απαντάται. Πρόκειται για λέξεις διεθνούς εμβέλειας με μορφηματική και ορθογραφική προσαρμογή στις γλώσσες αφίξεως, έχοντας σε όλες τις γλώσσες την ίδια σημασία συχνά με την ιδιότητα των ειδικών όρων. Η διεθνής εμβέλεια των διεθνισμών επιβεβαιώνεται και από τον ορισμό του Decsy (1972:220) σύμφωνα με τον οποίο διεθνισμός ονομάζεται μια λέξη όταν προέρχεται από τα λατινικά, ελληνικά, γαλλικά, αγγλικά ή από μια άλλη μεγάλη γλώσσα και είναι διαδεδομένη σε ένα μεγάλο αριθμό γλωσσών.

Ως λύση αντιμετώπισης για το συγκεκριμένο πρόβλημα επιλέχθηκε η περιφραστική απόδοση και έτσι η λέξη “hussitism” μεταφράστηκε ως “κίνημα των χουσιτών” όπως φαίνεται στο συγκεκριμένο χωρίο: «Ένα παράδειγμα αυτής της διαδικασίας είναι ο ισχυρισμός ότι το κίνημα των χουσιτών ήταν ο άμεσος πρόδρομος του λουθηρανισμού, ο οποίος βρήκε ανταπόκριση στη Σλοβακία παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε εκεί άμεση συνέχεια μεταξύ των χουσιτών και της Μεταρρύθμισης.». Στη συγκεκριμένη περίπτωση επιτυγχάνεται ο σκοπός της μετάφρασης καθώς γίνεται η μεταφορά τόσο της σημασίας όσο και της μορφής του μηνύματος από τη μία γλώσσα στην άλλη. «Στόχος είναι η δημιουργία ενός δηλωτικά ισοδύναμου νεολογισμού ο οποίος θα μπορεί να προσαρμοστεί μορφολογικά και φωνητικά στη γλώσσα αφίξεως δηλαδή την ελληνική. Επειδή όμως κάποιοι διεθνισμοί-νεολογισμοί δεν μπορούν να αποδοθούν στη γλώσσα αφίξεως με μονολεκτικό ισοδύναμο νεολογισμό εξαιτίας των μορφολογικών και φωνητικών διαφορών των δυο γλωσσών» (Κελάνδριας 2007: 92-93) όπως συμβαίνει στη συγκεκριμένη περίπτωση με τη λέξη “hussitism” χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της παράφρασης.

Όσον αφορά τις λέξεις “utraquists” και “crypto- calvinism” οι οποίες εντοπίζονται στα συγκεκριμένα χωρία: «Its position in the Reformation period is revealed by the reception of the translation of the Wittenberg Agenda and the use of Czech hymnbooks, whether produced by the Utraquists (1522, 1531) or by the Czech Brethren (1541), which allowed the identification of the confessional position of individual church synods.» , «The transformation of church services was the first visible manifestation of the Reformation, with clear definitions of belief coming only later. The Bible was already accessible in Czech before the Reformation, for example the so-called Venice Bible of 1506. So the oldest texts concerned with religious belief produced in the Kingdom of Hungary in the ‘vernacular’ (actually the Czech language) appeared only in the second half of the sixteenth century. They arose from the need for the clear definition of orthodox Lutheran positions in the controversies with crypto-Calvinism» μεταφράστηκαν ως «ουτρακιστές» και «κρυπτο-καλβινισμός» Και στις συγκεκριμένες περιπτώσεις το πρόβλημα το οποίο συναντάται είναι το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες λέξεις αποτελούν διεθνισμούς και δεν υπάρχει αντίστοιχη μετάφρασή τους στη γλώσσα- αφίξεως. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι μεταξύ των γλωσσών επιτυγχάνεται εννοιολογική ισοδυναμία όσον αφορά τους διεθνισμούς. Με τον όρο ισοδυναμία εννοείται η ταύτιση του εννοιολογικού περιεχομένου δύο ή περισσότερων όρων. (Παπαγεωργίου, 2005: 2). Γι’ αυτό και στις συγκεκριμένες περιπτώσεις η λύση που δόθηκε είναι η επιλογή της λεγόμενης κατά λέξη μετάφρασης μέσω της οποίας επιτυγχάνεται και ταύτιση του εννοιολογικού περιεχομένου των δύο όρων αλλά και η μεταφορά των νοημάτων. Γενικότερα οι διεθνισμοί αποτελούν όρους ειδικής γλώσσας και κατατάσσονται στην ειδική ορολογία ενός κειμένου.

Τέλος ένα τελευταίο παράδειγμα διεθνισμού αποτελεί η λέξη “re- Catholicization” η οποία συναντάται στο εξής χωρίο : “ As a result appeals to the unchanged character of texts became an important political factor at the time of forcible re-Catholicization and the cancellation of guarantees for the functioning of the non-Catholic confessions. Thus articles of faith that were not distorted by translation formed the basis on which the Lutherans were accepted by the state “ και μεταφράστηκε ως «εκ νέου καθολικισμός» όπως φαίνεται και στο μετάφρασμα: “Έτσι ως συνέπεια απέναντι στο σταθερό χαρακτήρα των κειμένων προέκυψε ένας σημαντικός πολιτικός παράγοντας την περίοδο του βίαιου εκ νέου καθολικισμού και η ακύρωση των εγγυήσεων για τη λειτουργία των μη καθολικών ομολογιών. Συνεπώς τα άρθρα της πίστης τα οποία δεν είχαν παραποιηθεί από τη μετάφραση διαμόρφωσαν τη βάση σύμφωνα με την οποία οι Λουθηρανοί έγιναν αποδεκτοί από το κράτος.” Η μετάφραση του συγκεκριμένου διεθνισμού δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα προβλήματα διότι έχει παγιωθεί με τη ίδια σημασία ακριβώς και στις δύο γλώσσες. Παρόλα αυτά η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι αυτή της κατά λέξη μετάφρασης προκειμένου να επιτευχθεί σωστή απόδοση του σημασιολογικού περιεχομένου και να καταστεί δυνατή η ροή της πληροφορίας.

Πέρα από τους διεθνισμούς ένα άλλο πρόβλημα που αντιμετωπίστηκε στο συγκεκριμένο κείμενο είναι τα συμφύματα. Σύμφωνα με το Λεξικό της Κοινής Ελληνικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη (1999:1283) τα συμφύματα είναι λεξικά στοιχεία με λειτουργία μεταξύ παραθήματος και συνθετικού που χρησιμοποιούνται συνήθως στη διεθνή επιστημονική ορολογία. Συνεπώς δεν αποτελούν αυτοτελείς λέξεις αλλά λεξικά στοιχεία που συνδυάζονται με λέξεις για να κατονομάσουν νέα δεδομένα (πρβλ. Αποστόλου-Παναρά 1997-157). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το πρόθημα “inter” στη λέξη “interconfessional” η οποία βρίσκεται στο εξής χωρίο: “Interconfessional relations were therefore a determining factor in the process of the integration of the Slovak ethnic group and its development into the form of a modern nation” και μεταφράστηκε ως “ομολογιακός” όπως φαίνεται στο μετάφρασμα: “Οι ομολογιακές σχέσεις ήταν συνεπώς ένας καθοριστικός παράγοντας στη διαδικασία ενσωμάτωσης της σλοβακικής εθνότητας και της ανάπτυξης της για τη διαμόρφωση ενός σύγχρονου έθνους”. Το πρόβλημα με το συγκεκριμένο σύμφυμα είναι ότι δεν υπάρχει αντίστοιχο λήμμα ή αντίστοιχη μετάφραση στην ελληνική και αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι δεν είναι εύκολη η μεταφορά του από τη μία γλώσσα στην άλλη. Για τους λόγους αυτούς η λύση που δόθηκε είναι αυτή της κατά λέξη μετάφρασης προκειμένου να γίνει σωστή μεταφορά του νοήματος, της δομής και του ύφους του κειμένου στην ξένη γλώσσα που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι η ελληνική.

Τέλος ένα τελευταίο μεταφραστικό πρόβλημα που παρουσιάστηκε είναι αυτό των παράγωγων λέξεων. Σύμφωνα με τον Yule (στο Παριανού 2004: 342) οι παράγωγες λέξεις αποτελούν μια διαδεδομένη διαδικασία σχηματισμού νέων λέξεων της αγγλικής γλώσσας. Η δυσκολία και σε αυτή την περίπτωση έγκειται στο ότι εξαιτίας της μορφολογικής και φωνολογικής ομοιότητάς τους στις διάφορες γλώσσες στις οποίες εμφανίζονται καθίσταται δύσκολη η μεταφορά τους σε μια ξένη γλώσσα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στη συγκεκριμένη περίπτωση αποτελεί η λέξη “impossibility” η οποία βρίσκεται στο εξής χωρίο: “However, it was not only politics that influenced the possibility or impossibility of translation in the late seventeenth and early eighteenth centuries. Religious orthodoxy and traditionalism also played a part in maintaining the existing situation.” και μεταφράστηκε ως “ενδεχόμενο ανέφικτης μετάφρασης” όπως φαίνεται και στο μετάφρασμα: “Ωστόσο, δεν ήταν μόνο η πολιτική αυτή που επηρέασε την πιθανότητα ή το ενδεχόμενο της ανέφικτης μετάφρασης προς το τέλος του δέκατου-έβδομου αιώνα και τις αρχές του δέκατου-όγδοου. Η ορθοδοξία και η παραδοσιοκρατία έπαιξαν επίσης σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης”. Η λύση που δόθηκε και στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι αυτή της περιφραστικής απόδοσης δεδομένης της ανυπαρξίας αντίστοιχου λήμματος στην ξένη γλώσσα. Έτσι με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η σωστή μεταφορά του σημασιολογικού και εννοιολογικού περιεχομένου και διευκολύνεται γενικότερα η διαδικασία της μετάφρασης.

Εν κατακλείδι, με βάση τα παραπάνω σχόλια σχετικά με τα μεταφραστικά προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν στη μετάφραση του συγκεκριμένου κεφαλαίου

γίνεται αντιληπτό το ότι ζητήματα υπάρχουν κατά τη μεταφορά λέξεων και εννοιών από τη μία γλώσσα στην άλλη στο πλαίσιο του κειμένου. Σκοπός είναι αυτά να επιλύονται χωρίς να παρεμποδίζεται η διαδικασία της μετάφρασης έτσι ώστε να οδηγηθεί ο μεταφραστής σε ένα σωστό μεταφραστικό αποτέλεσμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Κελάνδριας, Παναγιώτης (2007). Η Μετάφραση των Οικονομικών Κειμένων. Αθήνα: Δίαυλος.
2. Κελάνδριας, Παναγιώτης (2016). Λειτουργική Διδακτική της Μετάφρασης. Αθήνα: Δίαυλος.
3. Κεντρωτής, Γιώργος (1996). Θεωρία και Πράξη της Μετάφρασης. Αθήνα: Δίαυλος.
4. Παπαγεωργίου, Νικόλαος (2005). “Μεταφραστικές δυσκολίες κατά την απόδοση οικονομικών όρων. Η περίπτωση των διεθνισμών”. <<http://www.enl.auth.gr/translation/PDF/Papageorgiou.pdf>>(20-04-2018).